

Bert Fermin en Michel Groothedde

Verdwenen bebouwing langs de Moddergracht

**Archeologische begeleiding van de plaatsing van twee
ondergrondse vuilcontainers aan de Spitaalstraat en
de Martinetsingel in Zutphen**

Gemeente Zutphen, Sector Ruimte, afdeling BMA / Archeologie
Harenbergweg 1, 7204 KZ Zutphen, archeologie@zutphen.nl

Zutphense Archeologische Publicaties 43

Bert Fermin en Michel Groothedde

Verdwenen bebouwing langs de Moddergracht

**Archeologische begeleiding van de plaatsing van twee ondergrondse
vuilcontainers aan de Spitaalstraat en de Martinetsingel
in Zutphen**

Ciscode 14396

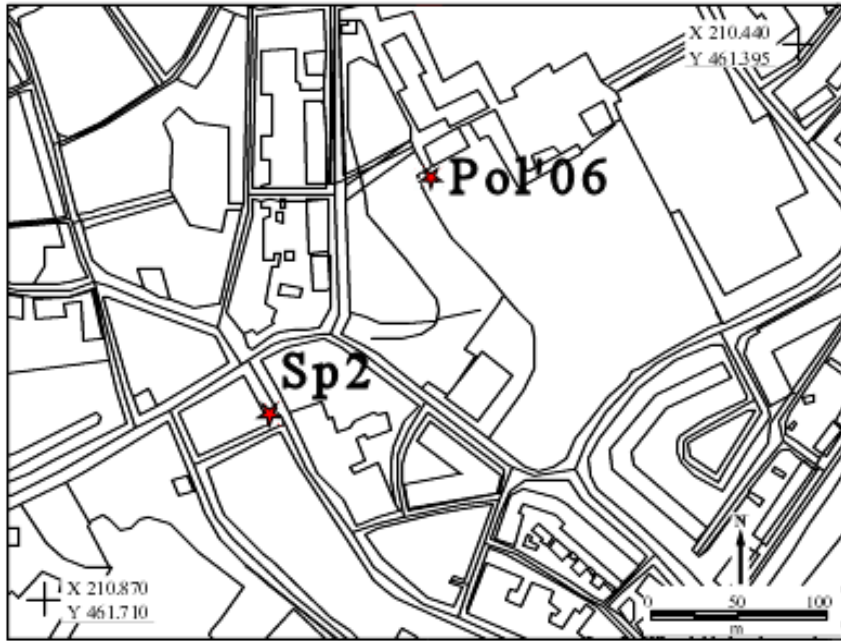
Bert Fermin en Michel Groothedde

Verdwenen bebouwing langs de Moddergracht

Archeologische begeleiding van de plaatsing van twee ondergrondse vuilcontainers aan de Spitaalstraat en de Martinetsingel in Zutphen

Inhoud:

1. Algemene opgravingsgegevens	3
2. Inleiding	4
3. Vraagstellingen	6
4. Historische achtergrond	6
5. Archeologische waarnemingen Spitaalstraat 2 (Sp2)	9
6. Archeologische waarnemingen Martinetsingel (Pol'06)	14
7. Conclusie	16
8. Literatuur	18
Veldwerk, afbeeldingverantwoording en colofon	19
Zutphense Archeologische Publicaties	20
Bijlagen:	
Acte Spitaalstraat 2 uit 1829	23
Vondstdeterminatielijsten	27
Sporenl ijsten	33
Fotol ijsten	34

Afbeelding 2: de beide locaties geplot op de GBKN

2. Inleiding

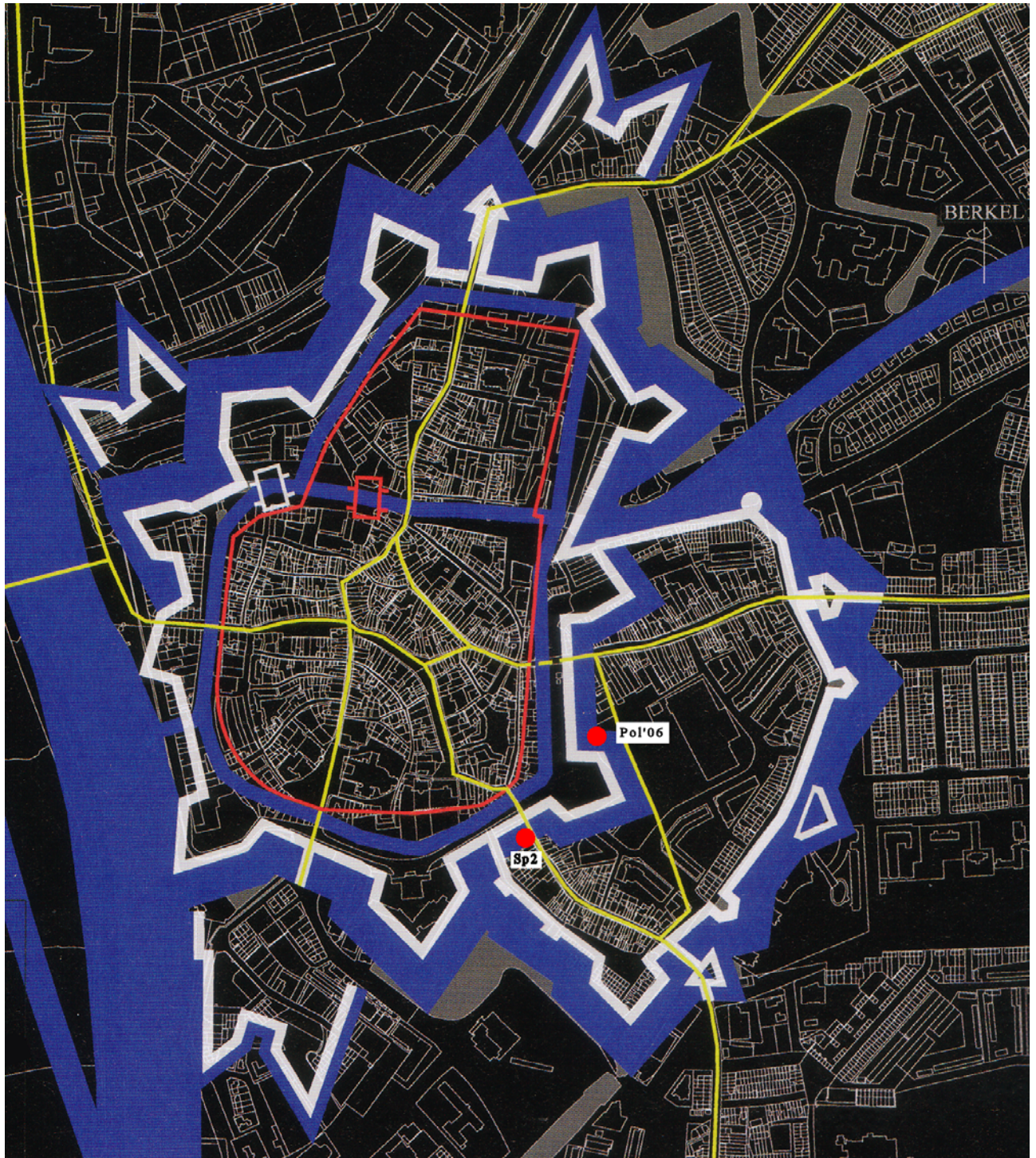
In de periode 2005-2006 is in Zutphen een begin gemaakt met het Diftar (gedifferentieerde tarieven) project. Bij dit project werden in heel Zutphen ondergrondse vuilcontainers geplaatst. Hiervan werden er 25 in de historische binnenstad gerealiseerd. De gaten, die hiervoor werden gegraven, hadden in principe een omvang van ca. 1,80 x 2,15 in oppervlak bij 2,85 meter diep. In de praktijk is dat meestal iets groter. Dit volume was dermate groot dat besloten is om ze archeologisch te begeleiden. De resultaten hiervan zijn in 2006 gepubliceerd.¹

De 25 locaties boden een mooie gelegenheid om verspreid over de stad archeologische kijkoperaties uit te voeren, voor een groot deel in delen van de binnenstad waar nog nooit eerder onderzoek was verricht. Dit geldt met name voor de wijk Polsbroek, waar twaalf locaties werden onderzocht. Door de twaalf kleine opgravingen, die verspreid over de hele wijk lagen, werd inzicht verkregen in de opbouw en dateringen van de ophogingen in dit laag gelegen stadsdeel. Ook kwam veel informatie aan het licht over de historische bebouwing van de wijk.

Afbeelding 3: een blik in de Spitaalstraat. Op de voorgrond de brug (met tramrails) over de Binnengracht met links Spitaalstraat 1 en rechts nummer 2. Het feit dat hierop door L.L. Dullaert reclame voor o.m. wapens wordt gemaakt, duidt erop dat de foto van na 1914 dateert.

¹ Fermin & Groothedde 2006, ZAP 23

Afbeelding 4: beide opgravingsputten in relatie tot de vroeg 17^e-eeuwse vestingwerken.

Deze gegevens konden vervolgens weer vergeleken worden met de informatie die op oude kaarten zoals die van Jacob van Deventer en Johan Blaeu wordt weergegeven.

Met de 25 locaties in de binnenstad was het project echter nog niet geheel afgerond. In 2006 volgde de plaatsing van een ondergrondse container aan de Martinetsingel, namelijk op de hoek van de parkeerplaats van het AH-winkelcentrum ("Miroterrein") langs de gedempte gracht. In 2008 werd de container die aan de noordoostzijde van het begin van de Spitaalstraat was geplaatst, om logistieke redenen naar de overkant van de straat verplaatst. Ook deze plaatsingen zijn archeologisch begeleid. De beide locaties bevinden zich aan de gedempte gracht die vroeger bekend stond als Binnengracht. De waarnemingen sluiten aan bij een waarneming van deze gracht aan de Paardenwal in december 2005.

Momenteel bestaan er plannen om de gedempte Binnengracht weer open te graven. Voornaamste obstakels hierbij zijn de inmiddels monumentale bomen die er in groeien, het nog functionerende hoofdriool in de gracht en het woud aan kabels en leidingen in het tracé.

3. Vraagstellingen

-Is de opvulling van de Binnengracht een geleidelijk proces of zijn er verschillende fases aan te wijzen.

-Zijn er nog resten van de bebouwing in Spitaalstraat 2 aanwezig in de grond en zo ja, zijn er ook voorgangers van dit huis op het perceel aanwezig.

4. Historische achtergrond

De Binnengracht ligt in het oude stroomgebied van de Berkel. Deze rivier stroomde oorspronkelijk langs het Zutphense rivierduin en stroomde ten zuiden van de stad in de IJssel. Dit veranderde toen in de 13^e eeuw de Berkel werd 'gesplitst': een deel werd dwars door het rivierduin heen gegraven en werd aangesloten op de 12^e-eeuwse stadsgracht ter plaatse van de Rozengracht. De gestuwde beek werd benut om het grafelijke watermolencomplex van waterkracht te voorzien. Het andere deel verwerd tot stadsgracht langs de nieuw gebouwde oostelijke stadsmuur en stroomde niet meer in de IJssel uit.² Ten oosten van deze gracht lag de Spitaalstad ofwel Polsbroek. Bewoning was er vooral langs de Laarstraat en de Spitaalstraat (Hospitaalstraat). Deze laatste straat is genoemd naar het middeleeuwse hospitaal of gasthuis dat tot 1370 in het begin van de Spitaalstraat (nrs. 1 en 3, mogelijk uitstrekkend tot voorbij nr. 13).³ De straat werd in de 15^e eeuw bovendien flink opgehoogd, waardoor hij nog beter geschikt werd voor bebouwing. Dit resulteerde in 1478 ondermeer in de bouw van de armenhuisjes die bekend staan als de Hackforthuisjes.⁴ Enkele huizen in deze beide straten werden gesloopt voor de aanleg van de vestingwerken.⁵ De rest van het Polsbroekgebied was vooral in gebruik als tuinencomplex, met hier en daar wat bebouwing. De hele Polsbroek was al in de 14^e eeuw omwald met een aardlichaam, de Ruwersdijk, die voorzien was van twee poorten: de Buiten Laarpoort en de Buiten Spitaalpoort.⁶

Afbeelding 5: de achterzijde van Spitaalstraat 2 en bouwseltjes langs de Moddergracht (tek. A.W. Langlois van den Bergh)

Toen de Spanjaarden onder leiding van Don Frederique in 1572 de stad innamen bleek dat de verdedigingswerken achterhaald waren, vooral door het gebruik van steeds geavanceerdere kanonnen. Dit ondanks het feit dat de oostwal van de Spitaalstad nog kort ervoor gemoderniseerd was met bastions naar het Oud-Italiaans

² O.a. Groothedde 2005

³ Deze gegevens zijn gebaseerd op kadastrale gegevens, maar bij onderzoek aan Spitaalstraat 1 zijn geen middeleeuwse funderingen aangetroffen (Bloemink 2002). Bij het onderzoek in het riooltracé van de straat werd een 13e-eeuws bakstenen gebouw gevonden ter hoogte van nr. 13 dat aan het hospitaal kan worden toegeschreven (Groothedde en van Krimpen 2005).

⁴ Groothedde, Fermin & Krijnen 2005

⁵ Scholten 1989

⁶ Fermin & Groothedde 2007

stelsel. Om de afstand van vijandelijk kanon tot de stad te vergroten, werd na de inname van de stad door Maurits in 1591 begonnen met de aanleg van moderne vestingwerken. Dit gebeurde onder leiding van vader en zonen Schelven en David van Orliens. Om de middeleeuwse verdedigingswerken heen –de stadsmuur met bijbehorende gracht bleven gewoon intact- werd een ring van bastions (bolwerken) en hoornwerken aangelegd, die eveneens voorzien waren van brede grachten. Het vestingcomplex omvatte in feite twee delen: de oudste stad lag samen met de Nieuwstad binnen één linie, de Polsbroek / Spitaalstad in een tweede. Beide delen waren gescheiden door een linie met twee bolwerken, waarbij de Polsbroek in feite een ‘voorstad’ vormde. Deze oplossing werd waarschijnlijk ingegeven doordat de Polsbroek een haast leeg gebied was. De hoofdlinie verdedigde de dichtbebouwde en ommuurde stad. De Spitaalstad was in de late 16^e eeuw zo leeggelopen dat de oude verdediging voorlopig voldeed. Omdat de nieuwe vestinggracht binnen de stad lag –tussen Polsbroek en oude stad- werd deze gracht aangeduid als Binnengracht.

De beide bastions in deze linie werden in 1707 opgeheven, na de voltooiing van de nieuwe en verbeterde vestingwerken van Menno van Coehoorn. Het zuidelijke bastion stond later bekend als het Kalverbosch of Boompjeswal. De eerste naam duidt er op dat er kalveren geweid werden, het tweede slaat op de functie als park –met boompjes-, één van Nederlands oudste stadsparken. Het noordelijke bastion kreeg de eveneens niets aan duidelijkheid over latende naam Vervallen Bolwerk of Paardenwalbastion. Dit laatste sloeg op een gigantische paardenstal, De Lange Stal, die in de 18e en 19e eeuw op het zuidelijke deel van het bastion stond. Omdat ook de Binnengracht niet meer onderhouden werd, slibde deze langzaam dicht. Dit resulteerde ook voor deze gracht in een nieuwe naam: de Moddergracht.⁷ De achterliggende bebouwing in de wijk Polsbroek is drastisch veranderd in de jaren 70 van de 20^e eeuw.⁸ De wijk was in de 19^e eeuw verworpen tot een druk bevolkte arbeiderswijk met een dichte bebouwing en vele sloppengangen.⁹ Bij de stedenbouwkundige veranderingen in de jaren 70 werd de wijk kaalgeslagen, onder meer om ruimte te maken voor een groot winkelcentrum met parkeerterrein (het ‘Miroterrein’). Hierbij werd de straat Polsbroek zelfs grotendeels omgelegd.

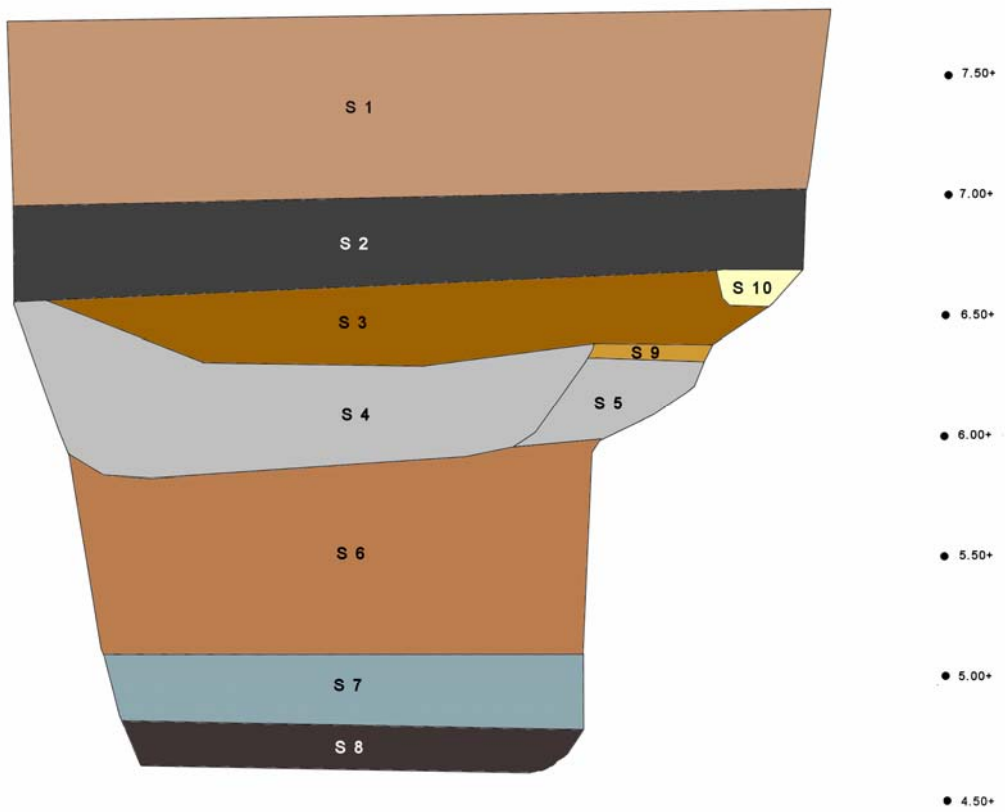

Afbeelding 6: plattegrond van de Polsbroek uit 1863 met de locaties van de beide opgravingen. Op deze kaart is te zien dat het toenmalige stratenplan van de Polsbroek behoorlijk afwijkt van de huidige situatie. Zo is de Polsbroek nog een kaarsrechte straat en is bovendien een aantal (niet alle!) sloppengangen weergegeven.

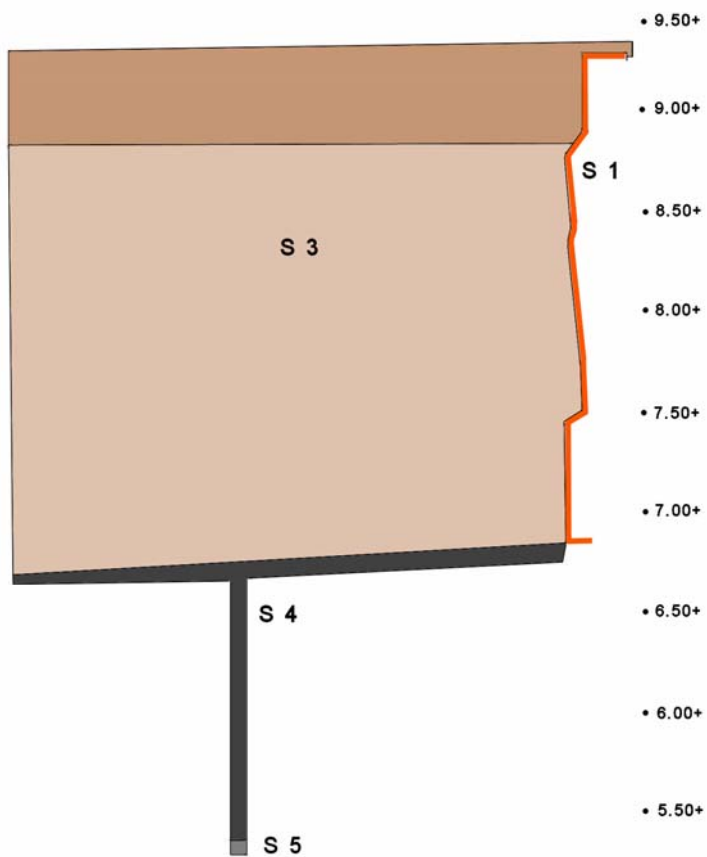
⁷ Scholten 1989

⁸ Hartman 1990

⁹ Den Braven, Fermin & Groothedde 2007

Afbeelding 7: vereenvoudigd noordprofiel Pol'06

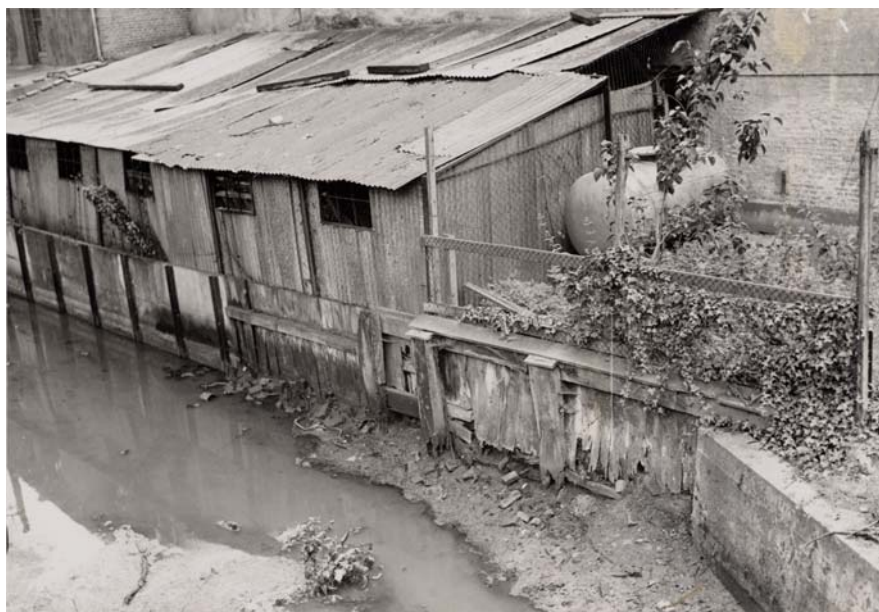

Afbeelding 8: vereenvoudigd noordprofiel Sp2

5. Archeologische waarnemingen Spitaalstraat 2 (Sp2)

Wie anno 2008 op zoek gaat naar Spitaalstraat 2 zal merken dat dit adres niet meer bestaat. De archeologische begeleiding van de aanleg van de bouwput van de ondergrondse vuilcontainer ter plaatse vormt een mooie aanleiding om eens in de geschiedenis van dit perceel te duiken. In paragraaf 4 is al ingegaan op de geschiedenis van de Binnengracht. De paragraaf eindigt met de naam Moddergracht. Afbeelding 9 illustreert waarschijnlijk het best waarom deze naam is ontstaan.

De gracht is geleidelijk dichtgeslibd en functioneerde als een soort open riool. Pas in 1961 wordt er een echt riool in aangelegd en wordt het laatste restje gracht gedempt met zand. Bij de containerbouwput aan de Paardenwal in 2005 werd er in het diepste deel van de grachtvulling gegraven aan de stadzijde en werd er materiaal uit de begintijd van de gracht aangetroffen (eerste helft 17^e eeuw). Dat was bij dit onderzoekje niet het geval. De onderste 1,30 m zijn alleen als boorkern waargenomen (S 4 en 5). Dit pakket bestond uit donkergrijs lemig zand met brokken baksteen en mortel en stukjes vensterglas (S 4). Aan aardewerk kwam er als jongste materiaal onder meer industrieel wit aardewerk uit dat dateert uit de eerste helft van de 19^e eeuw. Een groot deel van het materiaal is 18^e-eeuws (zie bijlage vondstdeterminatielijst). Bij 5.50+ stagneerde de boor op een puinige laag S 5. In dit pakket was geen duidelijke gelaagdheid waarneembaar, al werd het naar onderen toe wat humeuzer. Koud op deze laag bevond zich de kelder van het gebouw waarover historische documentatie bestaat.

Afbeelding 9 en 10: een blik op de bebouwing langs de Binnengracht alias Moddersloot ter hoogte van de Walstraat. De kleine aanbouwseltjes horen tot de bedrijfspanden van de ijzerwarenhandel van Dullaert. Op de onderste foto is het hoofdgebouw Spitaalstraat 2 te zien, tegen de nog bestaande brug over de gracht.

Afbeelding 11 en 12: boven: het opgravingsputje met code SP2, met aan de putrand de laatste eigenaar: P.L.J. (Piet) Dullaert. De muur die hier vrijgelegd is, is dezelfde die Dullaert in 1970 vastlegde tijdens de sloop van het pand op de foto hieronder aan de rechterzijde (S 1). De oostgevel van het pand loopt in één lijn met de brug. De betonnen beschoeiingsmuur haaks op de brug (links op onderstaande foto) is in 1917 door de vader van Piet Dullaert aangebracht ter versteviging van de slappe oever van het perceel. De zeer diep gefundeerde muur is nog altijd aanwezig en zichtbaar in de droge gracht.

Afbeelding 13 t/m 16: vier foto's van Spitaalstraat 2 Met de klok mee: de oudste foto van het pand met de winkel van L.L. Dullaert (1905 of iets later); de winkel nu met bord van L.L. Dullaert & Co (1907 of iets later); de voorgevel en zijgevel aan de Walstraat van de winkel van P.L. Dullaert (jaren 50) en de voorgevel en zijgevel aan de gracht en de brug over de Binnengracht op de voorgrond uit hetzelfde jaar. Let op de continuïteit van de brievenbus tegen de zijgevel in de Walstraat.

Van deze kelder zijn een deel van de oostmuur (de gevelmuur S 1) en de sporen van een blijkbaar eerder uitgebroken zuidmuur (tussenmuur S 2) aangetroffen. De gevelmuur is gepleisterd en heeft hier en daar een wit faiencetegeltje. De tienlagenmaat is 55 cm, met baksteenformaten van 21,5 x 10,5 x 4,5 cm. De kelder is dichtgegooid met zand dat onder meer

plastic bevat (S 3). Deze vulling is in 1970 aangebracht om een talud te maken naar de gracht (vergelijk afbeelding 12). Bij de uitgebroken tussenmuur werd een oudere vulling aangetroffen. Hierachter werden onder meer Delftsblauwe tegels gevonden.

Zoals eerder vermeld kwam er uit de grachtvulling onder het pand vooral 18^e- en vroeg 19^e-eeuws materiaal. De datering komt mooi overeen met de historische gegevens die er bestaan over het gebouw. Het gaat om een vrijstaand huis met de deur aan de Spitaalstraat (*Hospitaalstraat*) en de zijgevels aan de Walstraat (*Nieuwe Walstraat of Kanonstraat*) en de Binnengracht. De bouwvergunning voor het huis wordt verleend op 25 september 1829.¹⁰ De eigenaar van het huis annex katoenfabriek is Johannes Petrus Lübner. Het is echter de vraag of het pand toen ook daadwerkelijk meteen is gebouwd. In het kadaster van 1832 wordt namelijk op de betreffende percelen (F 2209 en 2210) een stedelijke mestbak (!) aan de gracht vermeld. Langs de Walstraat meldt het kadaster nog een rij bomen. Het is in goed mogelijk dat de bouw van het huis en katoenfabriek pas in 1832 of kort erna werd uitgevoerd.

Afbeelding 17: uitsnede uit het eerste blad van de bouwvergunning voor de katoenfabriek van Lübner, gedateerd 1 oktober 1829. Blijkbaar bedroegen de bouwleges destijds 45 cent voor het oprichten van een huis en een fabriek! De volledige acte is in de bijlage afgebeeld (pagina 23-26).

De volgende eigenaar na Lübner was waarschijnlijk dhr. Brouwer, die er een drogist en werfwinkel vestigde. Hij was tevens koster van de Broederenkerk. Op 1 maart 1905 vestigt Leo Dullaert op Spitaalstraat 2 een winkel in ijzerwaren, landbouwwerktuigen, huishoudelijke artikelen en vanaf 1914 ook wapens. Dit wordt een familiebedrijf dat tevens vestigingen in Brummen, Lochem, Varsseveld, Doesburg en Deventer heeft.¹¹ In 1970 wordt het pand Spitaalstraat 2 gesloopt nadat kort ervoor de winkel is gesloten. Eigenaar P.L.J. Dullaert ging zich toeleggen op zijn nieuwe functie als medewerker in het rijksarchief te Arnhem. De gemeente wilde het winkelpand en de achterliggende huisjes graag slopen om er parkeerplaatsen aan te leggen. Bovendien was er zo weer een steeg minder! Dit paste in het beleid om de hele Polsbroek te slopen en alleen de goede en grotere panden van de Spitaalstraat en Laarstraat te handhaven. Piet Dullaert (*1920), de laatste eigenaar van het pand, heeft een belangrijke

bijdrage geleverd aan het historisch onderzoek in Zutphen. Hij heeft veel archiefwerk verricht, is lid van de Historische vereniging Zutphen, van de Werkgroep Bouwhistorie en heeft door zijn vroege passie voor fotograferen (vanaf 1939!) een schat aan oude foto's ter beschikking gesteld.

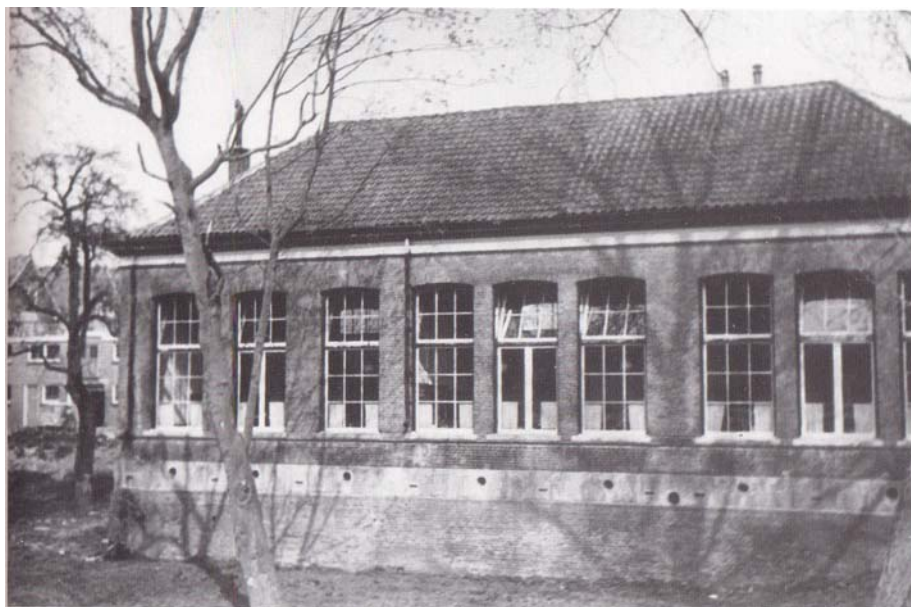
Afbeelding 18: Spitaalstraat 2 in de sneeuw, vermoedelijk in de winter van 1942.

¹⁰ Akte in eigendom P. L. Dullaert

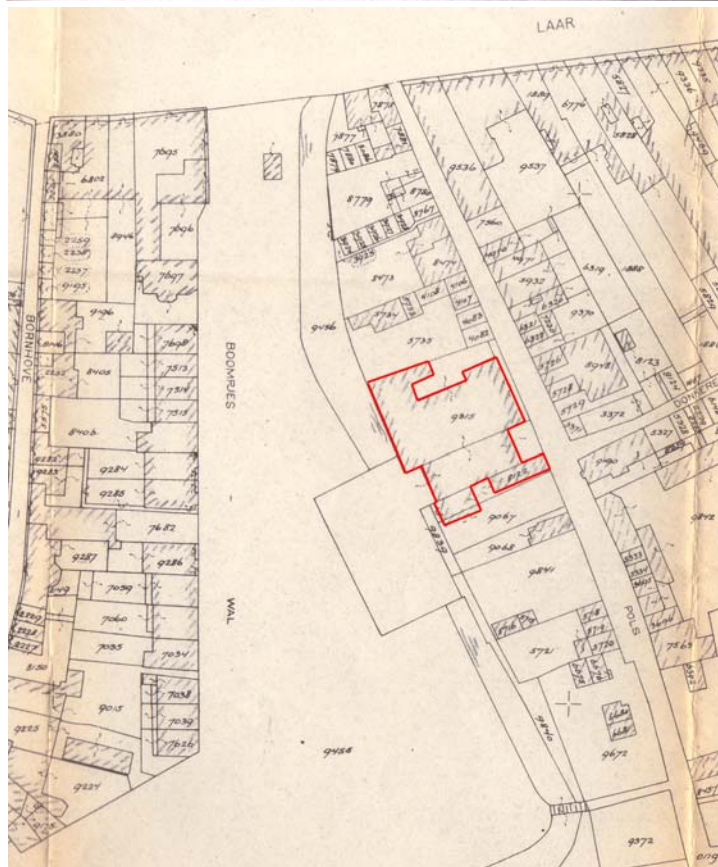
¹¹ Rietberg 2001

6. Archeologische waarnemingen Martinetsingel (Pol'06)

Aan de noordwestelijke rand van het parkeerterrein op de Polsbroek, beter bekend als het Miroterrein, werd in 2006 eveneens een Diftar-container geplaatst. De diepste waarneming bevindt zich op 4.65+ NAP, het maaiveld ligt op 7.80 + NAP (zie afbeelding 7). In het vlak werd al dicht onder het maaiveld muurwerk aangetroffen. Het gaat om een betonnen fundering met daarop een 54 cm dikke muur (S 11). Verder zijn in de fundering betonnen putringen (Ø1,45 m, S 12) gebruikt die op elkaar waren geplaatst en waren gevuld met beton. Deze funderingen kunnen alleen te maken hebben met de openbare school aan de Polsbroek (Polsbroek 50). Deze school werd opgericht in 1872.¹² De funderingen met de putringen dateren echter van later: het zijn de fundamente van een aangebouwde gymzaal uit de jaren 30 van de 20ste eeuw. Deze bevond zich ten zuiden van de school aan de straat Polsbroek ter hoogte van de Donkere Steeg.

Afbeelding 22: de Polsbroekschool in de jaren '60 van de 20ste eeuw. Op de achtergrond is de kaalslag van de Polsbroek in volle gang.

Op de plaats van de gymzaal lag in 1832 nog een tuin (kad. F1927), behorend bij een huisje aan de Polsbroek (Kad. F 1929). De tuin wordt vanaf 1730 vermeld. In 1823 (kadastraal minuutplan, zie afbeelding 24) blijkt de gracht al flink te zijn geslonken tot een brede sloot. De demping van de gracht en ophoging van het terrein was toen ver gevorderd.

Afbeelding 23: kadastrale kaart uit 1963 met daarop in rood aangegeven de Polsbroekschool. Het grote blok linksonder de school is de speelplaats, die over de gedempte Binnengracht heen lag.

¹² Lensen en Heitling 1989

De vulling/ophoging in de onderzoekspuit is in zeven opéénvolgende lagen verzameld (S 1 t/m 10). De onderste laag S 8 (en S 7) is een zeer humeuze donkergrijze laag met brokjes baksteen en mortel. De laag kan in de 18e eeuw gedateerd worden op grond van onder meer dunstelig pijp-aardewerk en rood aardewerken, slibversierde borden. Daarnaast werden ook enkele 14^e-eeuwse scherven gevonden en enkele complete runder- en varkensbotten. De daaropvolgende laag S 6 bevat een mengeling van 18^e-en 19^e-eeuwse vondsten, waaronder slibversierd rood aardewerk, steengoedkruiken en -potten, Frechense witte borden en industrieel wit aardewerk met parels op de rand. Deze mengeling blijft aanwezig in de daarboven liggende lagen S 2-5. Dit is zeer vergelijkbaar met wat in de kelder van Spitaalstraat 2 werd gevonden. De bovenste vulling S 1 bevat een scherven-assemblage dat vooral uit de 19^e eeuw dateert (o.a Wedgwood en Sewell (Stoke-on-Trent) industrieel wit aardewerk, rood- en witbakkend aardewerk, steengoed kruiken). De jongste vondst echter is een kommetje van de Société Ceramique Maestricht met beeldmerk 530. Dit merk is geregistreerd op 14-11-1900, maar bleef 57 jaar in omloop.¹³ Omdat echter verder typisch 20^e-eeuwse vondsten ontbreken zal de ophoging niet veel jonger zijn dan het eerste decennium van de 20^e eeuw.

Afbeelding 24: muur S 11 en betonnen funderingsring S 12 van de gymzaal van de Polsbroekschool in het Diftargat.

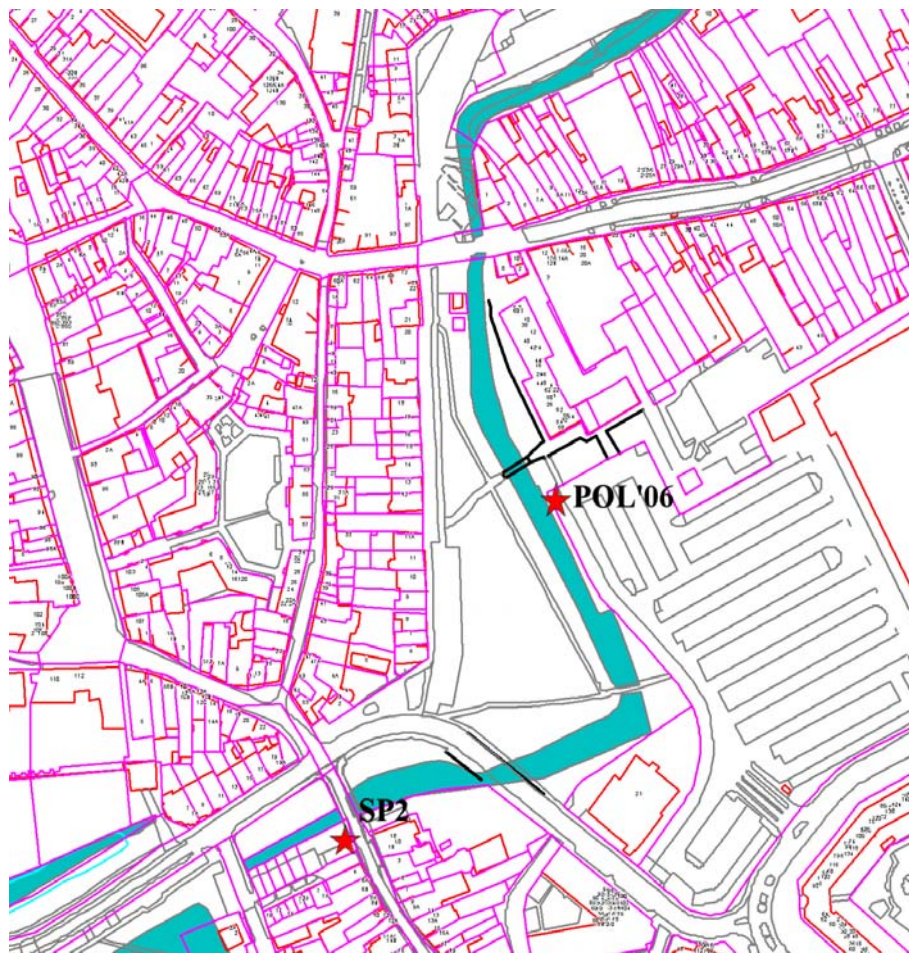
Afbeelding 25: Frechens diep bord uit met jaartal 1857 (Ø 30 cm)

¹³ Polling 1997, p. 91

7. Conclusie

Als nasleep van een 25-tal kleine opgravingen op de locatie van te plaatsen ondergrondse vuilcontainers in najaar van 2005 en voorjaar 2006 werden later in 2006 en in 2008 nog twee van dergelijke locaties archeologisch begeleid. Het gaat om een locatie aan de Martinetsingel en een locatie aan de Spitaalstraat.

De eerste locatie lag tot de jaren 70 van de 20e eeuw aan één zijde aan de straat Polsbroek en aan de ander zijde aan de Binnengracht ('Moddergracht'). De andere locatie bevindt zich op een perceel dat als adres Spitaalstraat 2 had en grensde eveneens aan de Binnengracht.

Afbeelding 26: de Binnengracht in 1823, geprojecteerd op de GBKN 2008. De gracht was begin 19^e eeuw al geslonken tot een forse sloot. Daarna zou de gracht vooral als open riool vol slib en huisvuil raken.

Deze Binnengracht was in feite een vroeg 17^e-eeuwse vestinggracht rond twee bastions en een courtine. De vestingwal en gracht maakte deel uit van de vestingwerken die om de oude stad en de Nieuwstad lagen. Hierdoor was de Spitaalstad / Polsbroek afgescheiden van de rest van Zutphen. De Spitaalstad /Polsbroek had haar eigen omwalling en gracht waaraan in de vroege 17^e eeuw zelfstandige verbeteringen werden toegevoegd.

De gracht is vrij geleidelijk dichtgeslibd nadat hij in de vroege 18^e eeuw geen defensief doel meer had met de aanleg en verbetering van de vestingwerken van/door Menno van Coehoorn. Bij een eerdere vuilcontainerbegeleiding in 2005 aan de Paardenwal werd in de vulling nog wel 17^e-eeuws materiaal gevonden. Deze locatie lag aan de stadskant van de gracht. Bij de locatie Pol'06 werd een zevental lagen onderscheiden waarvan de onderste alleen 18^e-eeuws materiaal bevat. De lagen daarboven bevatten stevast een mix van 18^e en 19^e-eeuws materiaal. Alleen in de bovenste laag is een scherf aangetroffen die van na 1900 dateert. De aangetroffen lagen bevestigen het beeld dat de gracht kort na 1707 in onbruik raakte en als dumpplaats voor huisvuil werd benut. Dit huisvuil is niet toe te schrijven aan specifieke huishoudens.

Vermoedelijk gaat het om afval uit de Polsbroek in het algemeen. Op het kadastrale minuutplan van 1823 was de breedte van de gracht als geslonken tot een forse sloot.

Bij de locatie aan de Spitaalstraat omvat de aangetroffen laag eveneens een mix van 18^e-eeuws en vroeg 19^e-eeuws materiaal. Koud hierop staat de kelder van een huis, dat blijktens de akte dateert uit 1829. Van dit huis weten we dat de eerste bewoner een katoenfabrikant was met de naam Lübler. Hierna is het bewoond door een eigenaar van een drogisterij en verfwinkel (die tevens koster was in de Broederenkerk). Vanaf 1905 tot 1969 is het een ijzerwareenzaak geweest. Dit was een bedrijf van de familie Dullaert. Het pand is gesloopt in 1970 om plaats te maken voor parkeerplaatsen.

De Binnengracht zelf was in de loop der tijden verworden tot een modderig slootje c.q. open riool. Alhoewel de gracht tussen 1823 en 1960 nauwelijks smaller is geworden was de gracht wel geheel vol slib en vuil geraakt. Er stond in 1960 nog amper water in.

In 1961 werd er een echt riool in aangelegd dat met zand werd afgedekt. De gracht is anno 2008 nog altijd duidelijk herkenbaar als een langwerpige deuk langs de Paarden- en Boompjeswal. Er bestaan momenteel plannen om de Binnengracht weer in zijn oude staat terug te brengen.

8. Literatuur

Bloemink, J.W. 2002: Het 19^e-eeuwse Zutphen Spitaalstraat 1. *Zutphen Monumentaal*

Braven, A. den, H.A.C. Fermin & M. Groothedde 2007: van achtertuin tot achterbuurt. Archeologisch en historisch onderzoek aan de Wanne – Lievenheersteeg te Zutphen. *Zutphense Archeologische Publicaties* 35

Fermin, H.A.C & M. Groothedde 2006: Het Diftarproject in Zutphen. 25 Verhalen uit de middeleeuwse stad. *Zutphense Archeologische Publicaties* 23

Fermin, H.A.C & M. Groothedde 2007: De Buiten Laarpoort. Archeologisch onderzoek aan de Buiten Laarpoort en de 16^e-eeuwse vestingwal aan de Berkelsingel in Zutphen. *Zutphense Archeologische Publicaties* 31

Groothedde, M. 2005: Grachten, wallen en Berkelwater in de fietsenkelder. Verslag van de archeologische waarnemingen en documentatie in de bouwput van de ondergrondse fietsenkelder onder het Stationsplein. *Zutphense Archeologische Publicaties* 12

Groothedde, M. en G.W. van Krimpen 2005. De middeleeuwen op straat. 1 Riolvervangingsbegeleiding van de Spitaalstraat in Zutphen, 2003. *Zutphense Archeologische Publicaties* 20

Groothedde, M. & J. Krijnen 2008: Vestingstad Zutphen. Elf eeuwen versterken en verdedigen (Zutphen), 2^e druk

Groothedde, M., H.A.C. Fermin & J. Krijnen 2005: “Haickfortz huesinge war de armen in wonen”. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek naar Hackforts Armenhuisjes. *Zutphense Archeologische Publicaties* 17

Hartman, J. 1990: Het plan Polsbroek. Een stedenbouwkundige Odyssee. In: B. Looper *et al.* (red.): *De Polsbroek. Geschiedenis van een Zutphense volkswijk* (Zwolle) 60-81

Rietberg, G. 2001: Sanctitas, sanitas et Studium. In: G. Koolstra *et al.* (red.): “*Hoezeer heeft deze kleine stad allure*”. *Een hommage aan Piet Dullaert, Zutphenees.* (Zutphen)

Lensen, L.W. & W.H. Heitling 1989: Zutphen na de Eerste Wereldoorlog. In: W.Th.M. Frijhoff *et al.* (red.): *Geschiedenis van Zutphen* (Zutphen), 171-215

Polling, A. 1997: Maastrichtse ceramiek. Merken en dateringen. P. Regout (De Sphinx), N.A. Bosch, Clermont en Chainaye, Société ceramique, Guillaume Lambert, L. Regout (Mosa), F. Regout, A. Regout (Rema). (Lochem), 5e druk

Scholten, F.W.J. 1989: Zutphens geografische positie. In: W.Th.M. Frijhoff *et al.* (red.): *Geschiedenis van Zutphen* (Zutphen), 216-240

Veldwerk

Pol'06: Bert Fermin en Michel Groothedde

Sp2: Bert Fermin, Joyce Onderstal en Marin van Noord

Afbeeldingverantwoording

1: combinatie GBKN (ZigZag) / kadastrale minuut 1823, bewerkt M. Groothedde & B. Fermin

2: GBKN, bewerkt K. van Straten & B. Fermin

3: Koolstra et al. 2001 p.11

4: Groothedde & Krijnen 2008 p.50, bewerkt B. Fermin

5: A.W. Langlois van den Bergh

6: Gemeentelijk Archief Zutphen 1863

7-8: B. Fermin

9-10: fotografie en collectie P.L.J. Dullaert

11: fotografie M. Groothedde

12: fotografie en collectie P.L.J. Dullaert

13: Koolstra et al. 2001 p. 7 (collectie P.L.J. Dullaert)

14: collectie P.L.J. Dullaert

15-16: fotografie en collectie P.L.J. Dullaert

17: collectie P.L.J. Dullaert

18-20: fotografie en collectie P.L.J. Dullaert

21: tekening en collectie P.L.J. Dullaert

22: Looper et al. 1990 p.57

23: uitsnede kadastrale kaart 1963, sectie F, bewerkt B. Fermin

24-25: fotografie B. Fermin

26: combinatie GBKN (Zig-Zag) / vestinggrachten 1823, bewerkt door M. Groothedde

27-30: collectie P.L.J. Dullaert.

Colofon:

Dit is een uitgave van de Gemeente Zutphen, Sector Ruimte, afdeling BMA, Harenbergweg 1, 7204 KZ Zutphen. archeologie@zutphen.nl

Auteur: H.A.C. Fermin en M. Groothedde

Titel: Verdwenen bebouwing langs de Moddergracht. Archeologische begeleiding van de plaatsing van twee ondergrondse vuilcontainers aan de Spittaalstraat en de Martinetsingel in Zutphen

Zutphense Archeologische Publicaties 43

Vormgeving en lay-out: Bert Fermin

35 pagina's, 30 afbeeldingen (incl. bijlage acte)

Trefwoorden: archeologie, Zutphen

Copyright: Gemeente Zutphen 2008

Ciscode: 14396

NUR: 682

ISBN: 978-90-77587-52-2

Zutphense Archeologische Publicaties

ZAP 1

Thomas Spitzers 1998. **'Heerlijke' maaltijdresten.** Faunaresten uit de 17de-eeuwse beerput van de Hof van Heeckeren te Zutphen.

ZAP 2

Thomas Spitzers & Bob Beerenhout 1998. **Van 's Heren Dis.** Archeologisch botmateriaal uit een 10^e-eeuwse afvalkuil in Huize van de Kastele in Zutphen.

ZAP 3

Gerre van der Kleij 2003. **Prehistorische grafvelden en tumuli rondom Zutphen.**

ZAP 4

Anja Reimer 2003. **Middeleeuwse houtwal , kenmerk voor Leesten Oost.**

ZAP 5

Jan Bosch 2004. **Het verleden in de toekomst.** De consequenties voor het Zutphens archeologisch beleid na de invoering van het Verdrag van Valletta (Malta).

ZAP 6

Jan van Oostveen 2003. **Kleipijpen uit Zutphen.** (CD-rom, met regelmatige updates)

ZAP 7

Michel Groothedde en Michel Hulst 2003. **Afval op Stand.** Keramiek en glas uit twee adellijke beerkuilen uit de late Middeleeuwen.

ZAP 8

Marieke de Jongh, Michel Groothedde en Achim Schreurs 2003. **De gebrandschilderd-glasvondst van Zutphen.**

ZAP 9

Michel Groothedde en Harold Henkes 2003. **Zutphens glas zonder glans.** Glascomplexen uit archeologisch onderzoek in de binnenstad van Zutphen.

ZAP 10

Arjan den Braven, Janneke Zuyderwyk en Bert Fermin 2004. **De diepte in.** Een kelderopgraving in de IJlandpanden, Houtmarkt 67-71 te Zutphen.

ZAP 11

Bert Fermin en Michel Groothedde 2005. **Laan naar Eme 2004** (LnE 101). Bewoningssporen uit de Late Bronstijd op de middeleeuwse enk Ovesthamme.

ZAP 12

Michel Groothedde 2005. **Grachten, wallen en Berkelwater in de fietsenkelder.** Verslag van de archeologische waarnemingen en documentatie in de bouwput van de ondergrondse fietsenkelder onder het Stationsplein.

ZAP 13

Erica Rompelman 2005. **Zutphen – Houtmarkt 67-69-71. Dierlijk en menselijk botmateriaal uit de Karolingische gracht.**

ZAP 14

Michel Groothedde 2005. **Verhalen uit de drek.** Drie bijzondere vondsten uit de binnengracht aan de Martinetsingel.

ZAP 15

Bert Fermin en Michel Groothedde 2005: **Onder de wortels van de Kaardebol.** Prehistorische meanders van de Schouwlaak in Zutphen.

ZAP 16

Bert Fermin 2005. **Spiekers bieje laag water zeuk'n.** Archeologisch onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis rond het huis 'De Revelhorst'.

ZAP 17

Michel Groothedde, Bert Fermin & Jeroen Krijnen 2005: **'Haickfortz huesinge war de armen in wonen'**. Archeologisch en bouwhistorisch onderzoek naar Hackforts Armenhuisjes.

ZAP 18

Bert Fermin en Michel Groothedde 2005. **Het verleden van Warnsveld verkend**. Archeologische waarnemingen bij de cunetbegeleiding rond de Bonendaal en het proefsleuvenonderzoek bij Den Bouw (Abersonplein 9) in 2004-2005 te Warnsveld.

ZAP 19

Bert Fermin en Michel Groothedde 2005. **De naakte violist die naast zijn schoenen liep**. Beukerstraat 64 - archeologisch onderzoek in een huis op de gracht.

ZAP 20

Michel Groothedde en Dineke van Krimpen 2005. **De middeleeuwen op straat. 1** Rioolvervangingsbegeleiding van de Spitaalstraat in Zutphen, 2003.

ZAP 21

Allard van Helbergen en Michel Groothedde 2006. **Uit de keuken van Herman Otto (1650-1657)**. Archeologisch onderzoek naar en analyse van de keramische inhoud van een beerput behorende tot het huishouden van Herman Otto van Bronckhorst, graaf Van Limburg Stirum. (CD-rom)

ZAP 22

Bert Fermin en Michel Groothedde 2006. **De Zutphense ringwalburg van de 9^e tot de vroege 14e eeuw**. Nieuwe gegevens en inzichten uit archeologisch onderzoek en boringen op de Zutphense markten.

ZAP 23

Bert Fermin en Michel Groothedde 2006: **Het diftarproject in Zutphen**. 25 verhalen uit de middeleeuwse stad.

ZAP 24

Bert Fermin, Michel Groothedde en Dineke van Krimpen 2006: **De middeleeuwen op straat (2)** Laat-middeleeuwse straatdekken in de Oude Wand in Zutphen.

ZAP 25

Bert Fermin en Michel Groothedde 2006: **Chamaven op de Nieuwstad**. Een Frankisch erf en de overgang van hout- naar baksteenbouw in de late middeleeuwen aan de Isendoornstraat in Zutphen

ZAP 26

Bert Fermin en Michel Groothedde 2006: **Tussen de Schullentoren en de Kruittoren** Archeologisch onderzoek bij de westelijke stadsmuur van de Nieuwstad tijdens de herinrichting van het Stationsplein te Zutphen in 2006.

ZAP 27

Michel Groothedde en Bert Fermin 2007: **Verdwenen huizen, tufstenen torens en houten straten rond de Apensterf**. Riooltracébegeleiding Rozengracht – Broederenkerkhof – Kreyneckstraat.

ZAP 28

Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **Een zeshonderd jaar oud geheim in de Vaaltstraat**. Archeologisch onderzoek in het huis en de beerput van Vaaltstraat 4 in Zutphen. (verkrijgbaar op CD-rom en print)

ZAP 29

Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **Een laat-middeleeuwse kamponginning aan de Bieshorstlaan**. Rapportage van het proefsleuvenonderzoek op het terrein van een nieuw landgoed.

ZAP 30

Bert Fermin 2007: **Een rondje om de Warnsveldse kerk**. Archeologisch proefsleuvenonderzoek op het Kerkplein te Warnsveld.

ZAP 31

Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **De Buiten Laarpoort**. Archeologisch onderzoek aan de Buiten Laarpoort en de 16^e-eeuwse vestingwal aan de Berkelsingel in Zutphen.

ZAP 32

Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **Grachten en panden aan de Zaadmarkt**. Archeologisch onderzoek in het Grand Hotel du Soleil, Zaadmarkt 91 te Zutphen.

ZAP 33

Birgit Berk 2007: **Hongerende hoge heren?**. Onderzoek naar 18^e- en begin 19^e-eeuwse begravingen uit de Nieuwstadkerk te Zutphen.

ZAP 34

Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **De Lunetten van Coehoorn**. Een proefsleuf door een geslecht lunet in de Linie van Coehoorn, Coehoornsingel 3 te Zutphen.

ZAP 35

Arjan den Braven, Bert Fermin en Michel Groothedde 2007: **Van achtertuin tot achterbuurt**. Archeologisch en historisch onderzoek aan de Wanne – Lievenheersteeg te Zutphen.

ZAP 36

Erica Rompelman 2007: **Dierlijk en menselijk botmateriaal uit de opgravingen ‘s-Gravenhof ’99 en Zutphen-Stadhuis**. Vondsten uit het roerige laatste kwart van de 9^e eeuw: Stadsafval of vikingaanval?

ZAP 37

Michel Groothedde 2007: **De Franken in Leesten**. Rapportage van de opgraving in de bouwput van Leestenseweg 18 te Zutphen 2007.

ZAP 38

Michel Groothedde en Harold Henkes 2008: **Vijf eeuwen afval Zutphen-Stadhuis**. Keramiek en glas uit beerput 7.

ZAP 39

Wim Ettema & Jan Peter Pals 2008: **Onderzoek van botanische makroresten uit de beerput van het huis Vaaltstraat 4 in Zutphen**.

ZAP 40

Bert Fermin 2008: **Historische erfstructuren rond boerderij 't Brake**. Archeologisch onderzoek Veldesebosweg 4 in Warnsveld (gem. Zutphen).

ZAP 41

Bert Fermin & Michel Groothedde 2008: **'Oppidum Sutphaniense'** - Archeologisch onderzoek naar de oudste defensieve werken van Zutphen, de 13^e-eeuwse bebouwing en een 18^e-eeuwse afvalput in de kelders van Houtmarkt 63c te Zutphen

ZAP 42

Bert Fermin, Michel Groothedde & Jeroen Krijnen 2008: **Het Hoornwerk (1)**. Archeologisch onderzoek aan het contrescaph van Het Hoornwerk aan de Henri Dunantweg te Zutphen

ZAP 43

Bert Fermin & Michel Groothedde 2008: **Verdwenen bebouwing langs de Moddergracht**. Archeologische begeleiding van de plaatsing van twee ondergrondse vuilcontainers aan de Spitaalstraat en de Martinetsingel in Zutphen

Alle rapporten zijn verkrijgbaar op cd-rom (€5), een aantal zijn in gedrukte versie te koop (prijzen hiervan variëren van €3,50 - €25,-).

Bijlage pagina 23-26: afbeelding 27 t/m 30: de acte van de bouwvergunning voor het bouwen van een huis annex katoenfabriek op het perceel van Spitaalstraat 2 op 1 oktober 1829 aan Johannes Petrus Lübler. (collectie P.L.J Dullaert).

Notaris

Door Meester Jacob Adriaan van Hasfelt
en Ambtgenoot Herman Francois Lulofs
beide openbare Notarissen des kwartiers Duit-
schen, provincie Gelderland, residerende te
Duitschen, Compagneerden de Weldele Dichtba-
re Heeren Peter Justus Suaving, Cornelis
Anne Barin Mackay en Alexander Dese-
rik Baron van Spaer, respectieve Burge-
meester en Wethouderen der Stad Duitschen
en aldaar woonachtig.

Welke Heeren Compagnanten, uit kracht
eener resolutie van den Raad der Staten der
van den tienden Maart des loopenden jaars
en opgevolgde autorisatie d'ziner Majesteit
by Besluit van den drie en twintigsten Dier
daaraanvolgende, Dummer Mondvondten
medegedeelt by Besluit van Heeren Gedepute-
erde Staten der provincie Gelderland, de date
Leventigden Junij des elken jaars, d'ziner
meer leven vreeschaarden, en verzetten gemet
de kwatiteit, namens de Stad Duitschen
mede tegen een jaarlyksche Schenk van bestig
Gents, uittegeven aan Johannes Petrus Salder
kataenspinneven Fabrikant, te derer Stede
woonachtig, (als Zoodanig over het loopend

Jaar

Taar behoortlyk gepatenteert, by acte door de
Regering deser Stad, den twaalfden deser
maand onder nummer Elfhonderd Vijfen
Leutig versteen, en sulks ter plaatsing aldaar
van een Fabrick gebouwd en Waarhuys, teken
Stukke Stads graven, by de Hospitaals binnen
spoort alhier, aan den afweg naar de Kapita
le Wal, ter Landzijde der fienengracht, heb
bende eene lengte van een en twintig Ellen
Regen en twintig duimen, en breedte van twee
Ellen en zes en vyftig duimen, onder bepa
ling, gelyk sulks byts raads opgemelde ver
lijst is vast gesteld, dat de voorschreven
thint wegens het genot drie grane, door voor
noemden Johannes Petrus Lübler, voor de
eerste maal aan de Stad zal worden betaald
op Martini Achtthienhonderd Regen en
Twentig, en soo vervolgens van jaar tot
jaar, ten dat my ders desen lasten gene
werklieden op syne fabrick gebruiken, dan
die vier achtthien volgende jaren alhier
ter Stede geutaand hebben.

En wils ten desen mede tegenwoordig
Johannes Petrus Lübler, meer genaemt, de
welke niet allen verklaard of verworen staan

my

, de

de aan Hem gedane uitgifte in thint ten
vullte te accepteren, maar ook speciaal
Zich te onderwerpen aan de te verplichten
tot de getrouwe inruiming der daaraan
verbovene hier vooren afgedrukte voor-
waarden en bepalingen, onder Submissie
en verband als regten.

Waaraan oock, welkers kosten en regten
komen ten laste van Hem Comparant ter
andere Zyde.

Gedane en gepasseerd ten Praesente
der Stad Lussien den vierentwintigsten
September des jaars achtthienhonderd negen
en twintig. Men hebben de gesamentlyke
Comparanten, benevens de beide Notarissen
voornoemd, na gedane voortering, de te
geuwordige minste geteekene, die gebleven
sien en het bevest en de bevestiging der Notarissen
van Hasselt.

Was bywezend / Swaering, C. D. Mackay, J. D.
Van Spaen, J. P. Lohfer, H. F. Lubbe, Not.
J. D. Van Hasselt.

Onder Hand /
Geregistreerd te Lussien den vyfentwintiensten
September achtthienhonderd negen

en

en Twintig, Deel Acht, die honderd
tutee en fachtig versoort woffen Les, hou,
deide en blaad en geen renubai, Ontvangen
Sachtig Cents voor seelt, uit makende met
Les en Twintig. Op Cents Een Gulden twee
Cent

Was geteekent De Ontvanger
Van Aemmel

De
Voor Expeditie

Johan Aemmel

De eerste prospectus van de Nederlandsche Compagnie
theken te Leiden, den 22den Octob. 1602. in de
twintig Deel 5. N. 57, en dus omg. ontvingen voor
regele te sammen een geelven en vier en veertig cent

De Bernardus
Van Darnus

BIJLAGEN

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : SPITTAALSTRAAT 2

Code : SP2

Verponding :

Kadastraal : 2209, 2210

- 27 -

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	TEGEL	WITJE	0	0	0	1	1		dikte 7 mm
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	10	10		blauwe beschildering; 1x hoekfragm. met spinnetje, dikte 6 mm; 8 fragm. met centrale afbeelding (water, wolken, bomen) in dubbele cirkel, vv. 2 met hoekmerk spinnetje, dikte variërend van 6 tot 9 mm; 1 fragm. met centrale afb. van dood lijk (met zwaard in de kop?) dat door ander persoon wordt weggesleept onder boom
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	STGL	SIEGBURG	1	1	0	0	2	mineraalwaterflessen	rand met hals, lichtbruine leemengobe, stempel met tekst ...R. MIN. WASS(ER) in dubbele cirkel
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	ROODBORD	BORD	1	0	0	0	1		Taminiau? inwendig lichtgele ringeloor slibversiering, witte slib op rand
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	ROOD		1	0	0	0	1		loodglazuur aan beide zijden
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	WIT		0	1	0	0	1		groen loodglazuur aan buitenzijde, inwendig geel
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	FAYBORD		0	0	2	0	2		blauwe beschildering, 1x met afb. in dubbele cirkel en vlakke bodem, 1x met mogelijk fruitmotief en uitwendig letters of tekens
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	KER	PIJP	STEEL	0	0	0	1	1		middelmatige dikte
1	1			puinvulling in zuidoosthoek van put, tegen keldermuur	O	ODS	OESTER	0	0	0	1	1		
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	ROODBORD	BORD	0	1	0	0	1		loodglazuur en gele slib aan binnenzijde
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	ROOD		0	9	0	0	9		loodglazuur aan beide zijden
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	STG	STADTLOH	0	1	1	0	2		vlakke bodem
2	1			donkergrijze puinlaag onder	KER	STGL	WESTERW	0	2	0	0	2		1 wand grijs met vaag

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : SPITTAALSTRAAT 2

Code : SP2

Verponding :

Kadastraal : 2209, 2210

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
				lichtbruin-grijsbruin zand										lichtblauwe beschildering (bijtje?), 1 grijs / blauw met horizontale groeven
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	INDUSWIT		0	3	0	0	3		ongedecoreerd
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	FAYENCE		1	4	1	0	6	o.a. bord	rand, bodem en 1 wand blauw beschilderd, bodem vlak
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	PIJP	KETEL	0	0	0	1	1		klein fragm.
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	1	1		dikte 7 mm
2	1			donkergrijze puinlaag onder lichtbruin-grijsbruin zand	O	ODB	ZOOGDIER	0	0	0	1	1		klein fragm.

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : POLSBROEK

Code : POL'06

Verponding : 1318

Kadastraal : 1927

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	O	ODB	ZOOGDIER	0	0	0	2	2		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	O	ODS	SCHELP	0	0	0	1	1		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	S	SVU	BROK	0	0	0	1	1		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	S	SLE	GRIFFEL	0	0	0	1	1		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	M	MFE	HANGSLUI	0	0	0	1	1		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	GLS	GLAS		0	0	0	2	2		1x kleurloos en 1x groen
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	TEGEL	WITJE	0	0	0	9	9		5x blauwig wit; alle fragm. dikte 7 mm
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	3	3		2x gemarmerd paars, dikte 7 mm; 1x wit met paarse beschildering, dikte 7 mm
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	TEGEL		0	0	0	1	1		gemeleerd geel/lichtgroen, dikte 8 mm
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	PIJP	STEEL	0	0	0	2	2		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	INDUSWIT	BORD	10	0	8	0	18		
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	INDUSWIT	KOM	1	0	0	0	1		met parelrand
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	INDUSWIT	SAUSKOM	1	0	1	0	2		rand met deel van wand met verticale plooien, bodem met aanzet van wand met verticale plooien
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	INDUSWIT	KOP	2	0	2	0	4		1 bodem met drukdecor van paarse bloemen, met standring van ca. 4,5 cm diam.; ov. geheel wit, bodem met stempel

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : POLSBROEK

Code : POL'06

Verponding : 1318

Kadastraal : 1927

- 30 -

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
														Société Céramique, Maastricht om staande leeuw, daaronder MADE IN HOLLAND, met standring van 4,5 cm diam.
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	INDUSWIT	DEKSEL	0	0	0	1	1		handebschilderd met blauwe bloemen; met stoomgat
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	FAYKOM	KOM	1	0	0	0	1		blauwig wit tinglazuur
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	FAYBORD		1	0	0	0	1		blauwig wit tinglazuur
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	ROODBORD	BORD	2	0	2	0	4		geelbruin getraand loodglazuur aan beide zijden, standing, ca. 8,5 cm diam.
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	ROOD		2	4	0	0	6		bruin loodglazuur aan beide zijden
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	STGL	WESTERW	0	2	0	0	2	potten	
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	STGL	LANGERW	0	0	1	0	1		vlakke bodem met deel van wand, bruin gespikkeld zoutglazuur
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	STGL	SIEGBURG	0	1	1	0	2	mineraalwaterfles	lichtbruin tot beige gespikkeld zoutglazuur
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	STGL	WESTERW	0	0	1	0	1		licht beigebruin zoutglazuur
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	WIT	KOM	2	1	2	0	5		lichtgeel loodglazuur aan beide zijden 1 rand met aanzet van lintoor, dekselgeul, vlakke bodem
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	WIT	TEST	3	0	1	0	4		groen loodglazuur aan buitenzijde, inwendig geel
1				aanleg put, donkerbruin lemig zand, bovengrond compacte laag, puin	KER	WIT		0	0	1	0	1		geel loodglazuur aan beide zijden
2				laag I	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	1	1		blauw beschilderd: centrale afbeelding in driedubbele cirkel; dikte 8 mm
3				laag II	GLS	GLAS		0	2	0	0	2		1x melkglas en 1x groen

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : POLSBROEK

Code : POL'06

Verponding : 1318

Kadastraal : 1927

- 31 -

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
3				laag II	KER	PIJP	STEEL	0	0	0	1	1		
3				laag II	KER	STGL	WESTERW	0	0	1	0	1	mineraalwaterfles	oranje zoutglazuur
3				laag II	KER	STGL	WESTERW	0	1	0	0	1	kan	grijs en blauw
3				laag II	KER	STG		0	1	0	0	1		
3				laag II	KER	INDUSWIT		0	1	0	0	1		
3				laag II	KER	ROOD		0	1	0	0	1		ongeglazuurd
4				laag III	GLS	GLAS	KOM	0	1	0	0	1	kommetje	melkglas
4				laag III	GLS	GLAS		0	1	0	0	1		
4				laag III	KER	PIJP	STEEL	0	0	0	1	1		
4				laag III	KER	MAJBORD		0	1	0	0	1		wit met blauwe beschildering
4				laag III	KER	FAYBORD		1	0	3	0	4	borden	wit met blauwe beschildering
4				laag III	KER	PORSELEI	CHINEES	0	0	1	0	1		blauwe onderschildering
5	1			laag IV	KER	TEGEL	WITJE	0	0	0	3	3		dikte 7 mm
5	1			laag IV	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	1	1		gemarmerd paars, 7 mm
5	1			laag IV	KER	DAKPAN	GOLFPAN	0	0	0	1	1		
5	1			laag IV	KER	ROOD	BAKPAN	0	0	1	0	1		bruin loodglazuur aan binnenzijde
5	1			laag IV	KER	ROOD	KOM	0	0	1	0	1		geelbruin loodglazuur aan buitenzijde, inwendig geel; vlakke bodem
6				verdiepen, laag VI	GLS	GLAS	FLES	0	0	1	0	1		groen; met ziel
6					KER	PIJP	STEEL	0	0	0	2	2		
6				verdiepen, laag VI	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	1	1		blauwe beschildering van man op dravend paard, spijkergaatje boven hoekmerk (vermoedelijk ossekopje); dikte 10 mm
6				verdiepen, laag VI	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	1	1		blauwe beschildering; dikte 12 mm
6				verdiepen, laag VI	KER	INDUSWIT	KOM	1	1	1	0	3		rand met parelrand
6				verdiepen, laag VI	KER	ROOD		1	4	2	0	7		bruin loodglazuur
6				verdiepen, laag VI	KER	HAFNER	DEKSEL	0	0	0	1	1		lichtgroen lodglazuur aan buitenzijde
6				verdiepen, laag VI	KER	WIT		1	3	0	0	4		rand groen loodglazuur aan beide zijden, wanden uitwendig groen en inwendig geel
6				verdiepen, laag VI	KER	FRECHEN	BORD	1	1	0	0	2		inwendig lichtgeel loodglazuur met bruine decoratie: 1857
6				verdiepen, laag VI	KER	STGL		0	5	0	0	5	mineraalwaterflessen	
6				verdiepen, laag VI	KER	ROOD	LEKSCHAA	3	3	1	0	7		uitwendig bruin loodglazuur met lichtgele slibversiering op de rand, inwendig bruin en

Vondstendeterminatielijst

Opgraving : POLSBROEK

Code : POL'06

Verponding : 1318

Kadastraal : 1927

Vondstnr.	Put	Vlak	Spoor	Omschrijving spoor	Mat.	Hoofdgr.	Subgr.	R	W	B	OV	Tot.	Vorm/Functie	Baksel/Bijzonderheden
														geel
6				verdiepen, laag VI	KER	STGL	WESTERW	0	0	0	1	1	pot	grijs/blauw; ca. half compleet
6				verdiepen, laag VI	KER	HAFNER	KOM	3	2	1	0	6		inwendig lichtgeel loodglazuur, slibdecoratie in groen, bruin en donkerbruin
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	ODB	ZOOGDIER	0	0	0	4	4		
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	M	MFE	SPIJKER	0	0	0	1	1		handgesmeed
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	PIJP	STEEL	0	0	0	1	1		
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	TEGEL	WANDTGL	0	0	0	4	4		1x wit, dikte 6 mm. 1x donker verkleurd, dikte 7 mm. 1x wit met onleesbaar blauw hoekmerk, dikte 10 mm en 1x wit met groot, blauw hoekmerk (ossenkop), afm. 12,5 cm, dikte 10 mm
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	O	ODB	ZOOL	0	0	0	1	1	binnenzool	
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	STG	SIEGBURG	1	1	0	0	2	kannen	
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	ROOD		3	2	0	0	5		randen met loodglazuur aan beide zijden, wanden alleen aan binnenzijde; 1 wand met deel van vlakke bodem
7				grachtvulling, blauwgrijs zand met zwarte humus; lag VII	KER	ROODBORD		0	0	1	0	1		inwendig loodglazuur

Opgraving : POLSBROEK 2006
 Straat : Polsbroek
 Code : POL'06

Sppor	Wp.	Vlak	Profiel	Vondstnr.	Tekening	Spoor / laagomschrijving	Samenhang	Ingev. door
1	1		n	2	1	zeer gemengd bruin zand, geel zand en puin	boven laag 2	B. Fermin
2	1		n	3	1	zwart humeuszand, houtskool, iets baksteen	tussen s 1 e, S3 en S 10	
3	1		n	4	1	zeer donkerbruin lemig zand + baksteen, mortel en houtskool	onder s 2 en s 10, boven S 4 en S 9	
4	1		n	5	1	grijs lemig zand, zeer veel puin, witjes	onder s 3, boven s 6, naast S 5	
5	1		n		1	grijs lemig zand + ijzer, iets mortel, iets houtskool	naast S 4, onder S 9, boven S 6	
6	1		n	6	1	grijsbruin rul zand + veel sintels, lagen sintelgruis, iets puin, mortel etc.	onder S4, boven S7	
7	1		n	7	1	blauwgrijs zand, iets baksteen, mortel	onder s 6 , op S 8 (verwant aan S 7)	
8	1		n	7	1	venig zwart-donkergrijs, grachtbodem	onder S 7	
9	1		n		1	bruingrijs lemig zand + ijzer, + brokjes lichtbruine leem	boven in spoor 5, onder S3	
10	1		n		1	geel zand	onder S 2, boven S 3	
11	1	1			1	muur Polsbroekschool, 20 x 10 x 5,5 cm.	doorsneden door S 12	
12	1	1			1	betonpoer (ring) Polsbroekschool (diam. 1.45)	door S 11	

Sporenlijst Spitaalstraat 2

1	1		oost			bakstenen muur		M. Voskamp
2	1			1	1	puinvulling (oa. tegels) in zuidoosthoek van putje	tegen keldermuur	M. Voskamp
3	1		noord		1	gelaagde lichtbruine - grijsbruine zandvulling kelder	20e eeuwse vulling + glas en plastic	M. Voskamp
4	1		noord	2	1	donkergrijze, compacte puinlaag	onder S3	M. Voskamp
5	1		n		1	grijze klei + puin onder in boring		B. Fermin

Foto/Dialijst

Opgraving : SPITTAALSTRAAT 2

Code : SP2

- 34 -

Dianr.	Werkput	Vlak	Spoor	Vondstnr.	Omschrijving	Richting
1	1				Actiefoto's met Marin & Joyce	NO
2	1		1		Actiefoto met Marin & Joyce	N
3	1		1		Foto langs de muur richting Noord profiel (muur van bovenaf)	N
4	1		1		Idem. Schuin genomen met muur in schaduw	NO
5	1		1		Aanzicht keldermuur richting Oosten	O
6	1		1		Idem. Bovenste deel keldermuur	O
7	1		1		Idem bovenste deel keldermuur met deel drie witjes	O
8	1		1		Idem detail met rechts bouwspoor van een dwarsmuur	O
9	1				Noord profiel overzicht met zandige keldervullen 1970	N
10	1				Idem	NO
11	1				Idem als fotonummer 9	
12	1				Werkzaamheden kelder in werkput met muur. S1 en Piet Dullaert	
13	1				Werkzaamheden kelder in werkput met muur. S1 en Piet Dullaert	
14	-				voorgevel en deel van zuidoostelijke zijgevel van winkelpand van de fa. L.L. Dullaert & Co in de Spitaalstraat / hoek Walstraat in 1928, gefotografeerd vanaf overzijde	NW
15	-				noordwestzijde van het pand vanaf de Tadamasingel	O
16	-				noordwestzijde van het pand vanaf de Martinetsingel	ZW
17	-				hoek Spitaalstraat / Walstraat, vanaf overzijde	NW
18	-				hoek Spitaalstraat / Walstraat, vanaf overzijde	NW
19	-				hoek noordwest- en noordoostgevel vanaf de Kroningsbrug (brug tussen Martinetsingel en Spitaalstraat)	ZW
20	-				noordwestgevel en de Kroningsbrug (brug tussen Martinetsingel en Spitaalstraat), vanaf Tadamasingel	O
21	-				de Kroningsbrug (brug tussen Martinetsingel en Spitaalstraat) en gedempte gracht	NO
22	-				gammele schuurtjes tegen noordwestzijde van pand	O
23					VERVALLEN	
24	-				de Kroningsbrug (brug tussen Martinetsingel en Spitaalstraat) met deel zuidwestelijke bebouwing van Spitaalstraat	ZW
25	-				noordwestelijke gevel met deels gesloopt dak, vanaf de Kroningsbrug (brug tussen Martinetsingel en Spitaalstraat)	ZW
26	-				voorzijde met gedeeltelijk gesloopt dak, vanaf Spitaalstraat	ZW
27	-				hoek Spitaalstraat / Walstraat van gedeeltelijk gesloopt pand	NW
28	-				noordwestelijke zijde van gedeeltelijk gesloopt pand, vanaf Tadamasingel	O
29	-				grotendeels gesloopt pand, richting bebouwing Walstraat, vanaf Tadamasingel	O
30	-				doorkijk Walstraat richting Spitaalstraat met links grotendeels gesloopt pand	NO
31	-				grotendeels gesloopt pand, vanaf Tadamasingel	O
32	-				grotendeels gesloopt pand, vanaf Tadamasingel	NO

Foto/Dialijst**Opgraving** : SPITTAALSTRAAT 2**Code** : SP2

- 35 -

Dianr.	Werkput	Vlak	Spoor	Vondstnr.	Omschrijving	Richting
33					VERVALLEN	
34	-				VERVALLEN	
35	-				onderste deel van het grotendeels gesloopte pand, vanaf overzijde Spitaalstraat	ZW
36	-				onderste deel van het grotendeels gesloopt pand, hoek Spitaalstraat / Walstraat	NW
37	-				puinhoop op keldermuren, "The Luxor Cleaners" (stomerij) op achtergrond en hun busje voor de banketbakker op de hoek van de Walstraat / Spitaalstraat	O
38	-				de leegte die achterbleef	O

Fotolijst Polsbroek 2006

1	1		1-2		bovenste deel noordprofiel	N
2	1	1	11-12		muur + betonpoer	W
3	1	1	11-12		muur + betonpoer	W
4	1	1	11-12		muur + betonpoer	W
5	1	1	11-12		muur + betonpoer	ZW
6	1	1	11-12		muur + betonpoer van bovenaf	N

